

ІННОВАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВОЄННИЙ СТАН ТА ОБОРОНУ – ВАЖЛИВА ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ БАЛТІЇ

Анна Володимирівна ІГНАТЬЄВА,

аспірантка

e-mail: anna24031986@gmail.com

В умовах зростаючих викликів безпековій архітектурі в Європі, держави-члени Європейського Союзу (насамперед країни Балтії) демонструють чітку тенденцію до комплексного оновлення національного законодавства, що регулює запровадження воєнного стану та пов'язані з ним заходи безпеки. Ця модернізація нормативно-правової бази спрямована на врахування специфіки новітніх загроз, серед яких особливе місце посідають гібридні загрози, кіберзлочинність, інформаційна агресія та нові форми зовнішнього втручання, які не завжди можна класифікувати в традиційних категоріях військових дій.

Починаючи з 2014 року, коли світове співтовариство спостерігало активізацію подій в контексті гібридних конфліктів та військової агресії в регіоні Східної Європи, багато держав-членів Європейського Союзу переглянули свої правові підходи до запровадження воєнного стану. Це пов'язано із тим, що наразі ,боротьба має радше ідеологічний характер, ніж територіальний [1]. Метою гібридної війни є здійснення політичного, економічного та культурного впливу, радше ніж знищення збройних сил ворога [1]. Характер бойових дій є радше безконтактним, аніж контактним – як-от бій «стінка на стінку» [1].

Ураховуючи наведені вище обставини, в країнах Балтії було внесено суттєві зміни в законодавство, спрямовані на розширення механізмів оперативного реагування, що дозволяють швидко мобілізувати збройні сили, забезпечити координацію дій з союзниками по НАТО і ЄС, а також підвищити рівень захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз.

Зокрема, у Фінляндії з моменту вступу до НАТО в 2023 році були внесені зміни до Закону про оборону 1991 року [2] та Закону про надзвичайні ситуації 2011 року [3], які передбачають чіткі процедури введення воєнного стану у разі збройної агресії або загрози національній безпеці. Ці законодавчі акти регулюють порядок мобілізації резервістів, розширення повноважень збройних сил, а також порядок взаємодії з цивільними структурами.

У рамках співпраці Міністерства національної оборони Литовської Республіки, Литви та членів НАТО в Литві затверджено ряд законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють питання міжнародного військового співробітництва [4, с. 55]. Серед основних слід назвати такі: Закон Литовської Республіки «Про міжнародні операції, вправи та інші заходи військового співробітництва», Закон Литовської Республіки «Про

ратифікацію Північноатлантичної угоди на базі їхніх військових стандартів і протоколу міжнародних військових класів, створених керуючись Північноатлантичним договором» та Закон Литовської Республіки «Про ратифікацію угоди між Урядом Литовської Республіки та Спільною організацією з питань озброєння» [4, с. 55]. Вказаними нормативно-правовими актами визначено порядок взаємодії ЗС Литви з членами Альянсу, зокрема, особливу увагу приділено питанням військового навчання та мобілізаційної готовності, в результаті чого щороку в Литві проходять двотижневі військові навчання [4, с. 55].

В Латвії ще на початку 2016 року парламент прийняв ряд змін до законодавства про національну безпеку. Загалом, пропозиції зводяться до того, що командири військових підрозділів на законодавчому рівні зобов'язані розпочати військовий спротив, не чекаючи наказу від Верховного командування, за умови, якщо на території держави зовнішній ворог здійснив воєнне вторгнення чи іншим способом здійснив заходи проти незалежності, конституційного ладу чи територіальної цілісності. Водночас примітно й те, що законодавством також заборонено державному органу чи посадовій особі вести переговори про капітуляцію або помилування [4, с. 56].

Зважаючи на те, що Литва та Естонія традиційно перебувають у зоні підвищеного ризику з огляду на геополітичне сусідство з російською федерацією, законодавство щодо воєнного стану було посилено шляхом внесення положень, що передбачають підвищений рівень цивільної мобілізації, розширення повноважень виконавчої влади в кризових ситуаціях, а також удосконалення підходів до протидії зовнішнім інформаційним впливам [5]. Так, в 2023 року Сейм Латвійської Республіки затвердив оновлену концепцію національної безпеки [6]. В Литовській Республіці запроваджено стратегію громадянського опору, яка передбачає, що до 2025 року половина населення країни повинна бути готова чинити спротив агресору військовим і мирним шляхами [7].

Також слід зазначити про те, що у Латвії, Естонії, Литві для посиленої співпраці у сфері безпеки та оборони з 2017 р. діють двосторонні угоди про оборонне співробітництво (DCA) із США, якими, зокрема, визначено статус та умови дислокації військових США на території кожної із цих трьох країн [8]. У 2023 р. досягнуто домовленості щодо угоди про поглиблене оборонне співробітництво (DCA) між Фінляндією та США [8].

Враховуючи наведене, є підстави вважати, що після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну в лютому 2022 року, низка держав-членів Європейського Союзу прискорила процес перегляду свого оборонного законодавства [9]. Це включає удосконалення інститутів воєнного стану, розширення можливостей цивільної мобілізації, посилення правозастосування в кіберпросторі, а також підвищення рівня підготовки сил оборони та резерву.

Список використаних джерел:

1. Інформаційний вимір гібридної війни. URL: <https://censs.org/> Інформаційний-вимір-гібридної-війни/ (дата звернення : 18.04.2025).
2. Puolustustilalaki : 27. heinäkuuta 1991 annettu laki / FINLEX. URL: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1991/1083> (дата звернення : 18.04.2025).
3. Valmiuslaki : 29. joulukuuta 2011 annettu laki / FINLEX. URL: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2011/1552> (дата звернення : 18.04.2025).
4. Котляренко О.П. Досвід конституційно-правового забезпечення функціонування збройних сил у країнах Балтії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 54-57. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/12>.
5. Реальна загроза з боку Росії: як країни Балтії готуються боронити свої кордони. URL: <https://espresso.tv/poyasnuemo-realna-zagroza-z-boku-rosii-yak-kraini-baltii-gotuyutsya-boroniti-svoi-kordoni> (дата звернення: 19.04.2025).
6. Saeima adopts State Defence Service Law. URL: <https://www.mod.gov.lv/en/news/saeima-adopts-state-defence-service-law> (дата звернення: 19.04.2025).
7. Литва готує стратегію громадянського опору: 50% населення протидіятимуть окупанту. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/08/23/7168087/> (дата звернення: 19.04.2025).
8. Зміцнення безпеки країн Балтії в контексті зміни стратегічної концепції оборони НАТО. Значення для України. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zmitsnennya-bezpeky-krayin-baltiyi-v-konteksti-zminy-stratehichnoyi> (дата звернення: 19.04.2025).
9. Genini D. How the war in Ukraine has transformed the EU's Common Foreign and Security Policy. *Yearbook of European Law*. 2025 (April). Pp. 1-43. DOI: <https://doi.org/10.1093/yel/yeaf003>.